

УДК 338.48

ОЦІНЮВАННЯ СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО ТУРИСТСЬКОГО КОМПЛЕКСУ

Полчанінова І.Л., Яценко І.О.

Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова

Запропоновано теоретичний підхід до оцінювання потенціалу регіонального туристського комплексу на базі модифікації технології аналізу за методом SWOT. На конкретному об'єкті (Харківському регіоні) виконані оцінки. Виявлено, що потенціал розвитку не досягає балансової межі. Розроблено дерево цілей розвитку регіонального туристського комплексу. Визначені цільові настанови і підпрограми розвитку регіонального туристського комплексу.

Ключові слова: регіональний туристський комплекс, ринковий потенціал, SWOT-аналіз, дерево цілей розвитку.

Постановка проблеми. Оскільки туризм широко відчинений в соціум як специфічна світова система, то інтерес до нього науки та практики має давню історію. В нових умовах, особливо для України з її нереалізованими ресурсами туристського потенціалу, потреба в розробках стратегії й тактики активізації туристського бізнесу є досить гострою з різних причин.

По-перше – це пов'язано з внутрішнім механізмом ділової та оздоровчої активності населення.

По-друге – покращення ситуації в сфері туризму й гостинності відкриває шлях для розширення міжнародних взаємовідносин.

По-третє – ця сфера діяльності знаходиться в верхній частині рейтингу ефективності інвести-

цій: віддача від них отримується в короткі строки й з високим прибутком.

Наведені характеристики є вагомими аргументами на користь концентрації зусиль і ресурсів як раз на цьому секторі економіки. Щодо наукового забезпечення вирішення завдань розвитку туристської індустрії, то треба відмітити наявність в цій сфері знань значних напрацювань і розробок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Існуюча наукова література розглядає окремі аспекти даної проблематики. Зарубіжні дослідники мають тенденцію до формалізації свого аналізу та зосереджені на окремих параметрах і організаційно-технічних питаннях, широко використовуючи економетрику і математичний апарат [1-2]. Праці вітчизняних науковців, опубліковані з даної проблематики в останні роки, здебільшого присвячені формуванню стратегій на макрорівні [3-7].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Розмаїтість тематики наукових досліджень в сфері туризму можна оцінювати як певний позитив, зміст якого – галузь досліджується комплексно. Але це не зменшує гостроти питання системного зв'язку ключових моментів галузевої проблематики, таких як оцінювання ринкового потенціалу та пріоритетних напрямків розвитку регіональних туристських комплексів.

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні та розробці методу оцінки потенціалу регіональних туристських комплексів, що дозволяє більш ґрунтовно визначити пріоритетні напрямки їх розвитку у рамках державного регулювання туристської діяльності.

Виклад основного матеріалу. У даний час індустрія туризму розглядається як комплексна соціально-економічна система, у якій одним зі складених компонентів виступає готельно-туристський комплекс (ГТК), що містить у собі ряд галузей і компаній, діяльність яких націлена на задоволення різноманітного й постійно зростаючого попиту на різні види проведення часу. Якщо розглядати ГТК у більш повному обсязі всіх його обслуговуючих галузей, то спектр задіяних сфер діяльності розшириться до будівельних, фінансових, консалтингових, юридичних і посередницьких послуг [2].

В процесі проведення наукових досліджень з питань просторової організації туристських послуг уточнюються і погляди на регіональні туристські структури. Аналіз існуючих теоретичних підходів до туристського комплексу в оцінках фахівців показав, що на даний час відсутнє єдине уявлення про регіональний туристський комплекс (РТК) з позиції об'єкту дослідження.

Розглядаючи РТК як систему, пропонується окреслити його не з позицій ієрархічної цілісності об'єкту управління, а в розумінні територіально-сконцентрованого економічного об'єкту, в якому функціонує загальний ринок послуг, єдина інфраструктурна система обслуговування туристського комплексу і чітко закріплена за територією (регіоном) матеріально-технічна база обслуговування певного контингенту гостей.

Регіональний комплекс складають всі заклади туристського бізнесу на одній території, які вільно приймають участь в конкурентній бороть-

бі і, водночас, залежні від «ринку гостей» і ринку регіональної інфраструктури забезпечення туристської діяльності. Комплексність туристського бізнесу в регіоні визначається тісністю внутрішньорегіональних зв'язків, потенціалом ринку праці, включенням кожного з турпідприємств в складну, але цілісну інфраструктуру (готельне, харчове, транспортне, культурно-рекреаційне забезпечення та ін.) [8].

Взаємозв'язки і залежності в РТК проходять через розподіл матеріальних потоків обслуговування житлово-комунального господарства (вода, електроенергія, каналізація, теплопостачання, санітарія, міський транспорт), економічні потоки (розподіл доходів, податкові відрахування, банківське обслуговування, залучення інвестицій і кредитів), інформаційні ресурси і інформаційний обмін, в т.ч. маркетингові оцінки, дані регіональної статистики). Цю комплексність можна вимірювати чи оцінювати в показниках долі РТК в економіці регіону, в кореляційних факторах зв'язку з РТК-інфраструктурою, в участі РТК як об'єкта стратегічних планів розвитку регіону [9]. Практично РТК – це відкрита система щодо параметрів розвитку, але обмежена регіональними рамками надання послуг і замкнута на регіональний ринок, місцеві ресурси і регіональну інфраструктуру.

Основним об'єктом економічної діяльності РТК є контингент гостей з інших регіонів, що створює ринковий потенціал (РП). Цей ринковий потенціал не є принципово відмінний за складом від аналогічних потенціалів в інших регіонах, але як економічний об'єкт туристського бізнесу він є носієм економічних відносин тільки в цьому регіоні, де гості витрачають свої кошти на проживання, харчування, проїзд, відпочинку та ін.

Ресурсна база РТК сильно відрізняється за потенціалом. Різні й ситуаційні умови, умови територіального розташування. Наявний економічний, інтелектуальний і іміджевий (престижний) потенціал також неоднаковий. Залежно від цього варіюються й стратегічні завдання кожного готелю й комплексної їхньої агломерації будь-то об'єднання, кластер або регіональний блок. Для розробки стратегії розвитку складного господарчого об'єкту звичайно використовують SWOT-аналіз та інші системи оцінки потенціалу, стану, можливостей, цілей. Авторами розроблена нова модельна схема формування інформаційних блоків SWOT-матриці – замість 4-х (традиційних) виділено 6. Також використані оцінки факторів за 5-бальною системою. Такий аналіз для Харківського регіону представлений в табл. 1.

З даних, що наведені в табл. 1, виходить, що потенціал туристської галузі Харківського регіону за даними SWOT-аналізу має більше негативів, ніж позитивів.

$$П = (30+30+21) - (38+28+22) = 81-88 = -7.$$

Згідно SWOT-аналізу потенціал розвитку не досягає балансової (нульової) ризику на 7 пунктів.

Якщо за еталон прийняти всі 4 плюсових характеристики = 80 (це буде позитив потенціалу) і всі трійки мінусові = 60 (негатив), то еталонне значення матиме Петал = 80-60 = +20 балів. Загальний рівень потенціалу Харківського регіону по відношенню до еталону -27 пунктів неготовності до корінних стратегічних змін, що показано на рис. 1.

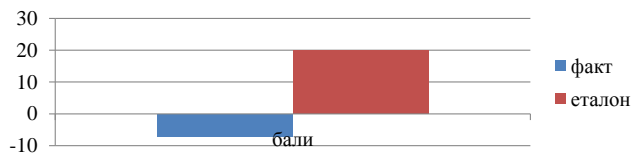

Рис. 1. Інтеграційна оцінка показників потенціалу розвитку

Примітка: авторська розробка

Тобто 7 пунктів ресурсу треба залучати, щоб вийти на точку рівноваги і ще поступово набрати 20 пунктів (балів) до еталону.

На підставі аналізу ситуації в туристській галузі України, світових і вітчизняних тенденцій, SWOT-аналізу розроблене дерево цілей розвитку РТК (для умов Харківського регіону), представлено в табл. 2.

Генеральна ціль розвитку РТК – підвищення економічної ефективності та соціального значення РТК як інноваційної системи.

Основними цілями розвитку туристського комплексу в регіоні є:

- забезпечення приїжджих розміщенням, якісним відпочинком, умовами для відтворення інтелектуальних і емоційних сил;
- стимулювання стійкого соціально-економічного розвитку регіону;
- підвищення рівня ефективності використання потенціалу РТК;
- підвищення якості туристського сервісу.

Ці чотири мети запропоновано структурувати на два рівні в дев'ятнадцять підцілей, і далі визначити систему завдань і заходів їхньої реалізації. З запропонованого сімейства підцілей другого рівня ієрархічної декомпозиції відзначаються такі, як якісне відновлення номерного фонду, розширення спектра послуг, підвищення кваліфікації й культури персоналу, створення кластерів, впровадження збалансованої системи показників, розвиток маркетингу й реклами. Комплекс практичних задач,

Таблиця 1

SWOT-аналіз туристського комплексу Харківського регіону

Сильні сторони	Експ. оцінка (+)	Слабкі сторони	Експ. оцінка (-)
1. Транзитне географічне положення.	4	1. Недостатній рівень інформаційного і рекламного забезпечення	4
2. Розвинутий науково-індустріальний центр – стимул бізнес-туризму.	5	2. Обмаль нового економічного мислення.	5
3. Євро-2012.	5	3. Значна доля застарілих основних фондів	5
4. Значні історичні об'єкти.	3	4. Низька культура обслуговування.	5
5. Високе інтелектуально-культурне середовище.	4	5. Незадовільна екологія в місті.	5
6. Перехрестя міграційних шляхів.	4	6. Негаразди доріг і перевантаження транспорту	5
7. Значний досвід організації туристського обслуговування	3	7. Нерозвинена периферійна система туристського сектору.	5
8. Розвинута кадрова база.	2	8. Недосконале управління туризмом.	4
Σ балів	30	Σ балів	38
Можливості	Експ. оцінка (+)	Обмеження	Експ. оцінка (-)
1. Позитивний прогноз транскордонного і міжнародного співробітництва.	4	1. Політична та управлінська нестабільність.	5
2. Доцільність франчайзингу і розвитку мереж турфірм.	4	2. Нестача інвестиційних коштів.	4
3. Наявність інтересу іноземних операторів.	3	3. Недосконала система державного контролю.	4
4. Невичерпні резерви інноваційного курсу розвитку регіону.	5	4. Низький попит на послуги: низький коефіцієнт завантаження.	5
5. Проведення міжрегіональних і міжнародних форумів, виставок, презентацій.	5	5. Низька інвестиційна привабливість.	3
6. Перехід на кластери з використанням ЗСП.	5	6. Високі платежі за комунальні послуги.	4
7. Кадрово-освітній розвиток.	4	7. Недосконала структура номерного фонду.	3
Σ балів	30	Σ балів	28
Точки зростання	Експ. оцінка (+)	Загрози	Експ. оцінка (-)
1. Приватизація і приватний бізнес.	4	1. Кризові ситуації.	5
2. Перепрофілювання недобудов.	4	2. Тіньовий сектор в туризмі.	5
3. Будівельний бум.	5	3. Податковий гніт.	4
4. Нові моделі управління (ПУМ, бюджетування).	5	4. Непрозорість і непередбачуваність рішень адміністративної системи.	4
5. Перехід на міжнародні стандарти якості.	3	5. Відсутність регіональної стратегії розвитку туризму.	4
Σ балів	21	Σ балів	22

Примітка: авторська розробка

конкретних заходів та проектів формується для кожного підприємства окремо, згідно зі своїми проблемами, ресурсами, стратегіями. Відзначені цільові настанови досить інтелектуально й фінансово-емні в реалізації, але саме через них РТК як система може вийти на новий бажаний рівень ефективності й соціальної корисності.

Висновки і пропозиції. Туристський комплекс є повноцінною складовою регіональної економіки, що має значні резерви підвищення ефективності своєї роботи й забезпечення в такий спосіб економічного розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому.

Туристський комплекс на регіональному рівні потребує зосередження уваги на питаннях специфіки галузі та регіону (території); визнання пріоритету інтеграційних тенденцій; розширення інформаційної бази; креативного інноваційного підходу до аналізу, проектування й управління процесами розвитку.

У проведеному дослідженні поняття «регіональний туристський комплекс» розглядається як інтегрована система за функцією головної мети; «ринковий потенціал» – система можливостей і ресурсів задоволення потреб у проживанні й обслуговуванні туристів.

На базі модифікації технології аналізу за методом SWOT, розроблено підхід до оцінки ємнісного потенціалу і потенціалу розвитку РТК. В останньому важливе значення набувають: баланс позитивів і негативів і фактор готовності до активної участі в розвитку. Проведені оцінки для Харківського регіону показали, що рівень готовності до змін достатньо низький (більше негативів ніж позитивів). На базі проведених оцінок розроблено дерево цілей розвитку РТК, в якому чотири головні цілі мають своє продовження в 18 підцілях. Визначені цільові настанови і підпро-

грами досить інтелектуально емні і потребують інвестиційної підтримки, але саме їх реалізація може вивести РТК на новий рівень ефективності і соціальної корисності.

Таблиця 2

**Дерево цілей розвитку РТК
(варіант декомпозиції цілей)**

Мета	Підцілі
1. Забезпечення в повній мірі потреб приїжджих в розміщенні, відпочинку та відновленні сил	1.1. Розвиток і якісне оновлення номерного фонду 1.2. Розвиток інфраструктури 1.3. Залучення інвестицій 1.4. Розвиток додаткових послуг – оздоровчих, культурних
2. Підвищення якості туристського сервісу у відповідності зі світовими тенденціями та міжнародними нормами	2.1. Сертифікація засобів розміщення та харчування 2.2. Оптимізація структур «зірковості» 2.3. Підвищення кваліфікації та культури персоналу 2.4. Розширення спектра послуг
3. Підвищення рівня ефективності використання потенціалу РТК, темпів його нарощування й оновлення	3.1. Вдосконалення планування й управління 3.2. Створення кластерів 3.3. Інформатизація 3.4. Впровадження нових підходів до фінансово-економічного аналізу та управління (ЗСП) 3.5. Розвиток маркетингу та реклами
4. Стимулювання стійкого соціально-економічного розвитку регіону	4.1. Збільшення відрахувань до бюджету 4.2. Активація в'їзного туризму. 4.3. Активація ділового туризму. 4.4. Підвищення іміджу міста (регіону). 4.5. Розширення ринку праці. 4.6. Збереження екологічного середовища

Примітка: авторська розробка

Список літератури:

1. Яброва О. А. Развитие туристско-рекреационных комплексов регионов России: методология, теория, практика. Монография / О. А. Яброва – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2008. – 435 с.
2. Юлгушев Р. М. О системе подхода к анализу развития туристского комплекса / Р. М. Юлгушев // Вопросы статистики. – 2006. – № 11. – С. 88-89.
3. Стецюк О. В. Туристичний комплекс Карпатського регіону України: структура та територіальна організація: дис. ... канд. геогр. наук: 11.00.02 / О. В. Стецюк; Львівський національний ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2006. – 223 арк.
4. Ткаченко Т. І. Стратегічний розвиток туристичного бізнесу: Монографія / Т. І. Ткаченко, С. В. Мельниченко, М. Г. Бойко та ін., за заг. ред. А. А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. – 596 с.
5. Цьохла С. Ю. Стратегія економічного розвитку курортно-рекреаційної сфери: автореф. дис. д-ра екон. наук 08.00.03 / С. Ю. Цьохла / Донецький національний університет економіки й торгівлі ім. М. М. Туган-Барановського. – Донецьк, 2009. – 28 с.
6. Гулич О. І. Методика формування стратегій сталого соціально-економічного розвитку курортно-рекреаційних територій і курортних центрів / О. І. Гулич, Л. С. Гринів, Н. М. Герасимчук / НАН України, ІРД – Львів. 2007. – 52 с.
7. Ткаченко Т. І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: монографія / Т. І. Ткаченко. – 2-ге вид., випр. та доповн. – К.: КНТЕУ, 2009. – 463 с.
8. Семенов В. Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності / В. Ф. Семенов, М. Д. Балджи, В. М. Мозгалова; за ред. В. Ф. Семенова: монографія. – Одеса: Вид-во «Optimum», 2008. – 201 с.
9. Полчанінова І. Л. Стратегічні пріоритети довгострокового розвитку туризму у Харківському регіоні // Туризм і місто: досвід, проблеми та перспективи: монографія / за заг. ред. І. М. Писаревського; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. – Х.: ХНАМГ, 2011. – С. 204-219.

Полчанинова И.Л., Яценко И.А.

Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

ОЦЕНИВАНИЕ СОСТОЯНИЯ И ПЕРСПЕКТИВ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОГО ТУРИСТСКОГО КОМПЛЕКСА

Аннотация

Предложен теоретический подход к оценке потенциала регионального туристского комплекса на базе модификации технологии анализа по методу SWOT. На конкретном объекте (Харьковском регионе) выполнены оценки. Выявлено, что потенциал развития не достигает балансовой границы. Разработано дерево целей развития регионального туристского комплекса. Определены целевые установки и под-программы развития регионального туристского комплекса.

Ключевые слова: региональный туристский комплекс, рыночный потенциал, SWOT-анализ, дерево целей развития.

Polchaninova I.L., Yatsenko I.O.

O.M. Beketov National University of Urban Economy

ESTIMATING THE STATUS AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT OF REGIONAL TOURISM COMPLEX

Summary

A theoretical approach to evaluating the potential for regional tourist complex modifications based on technology analysis method SWOT. In particular facility (Kharkiv region) made the assessment. Found that the potential of the book is not the limit. Developed a tree purposes of regional tourist complex. Landing instructions and routines of the regional tourism industry.

Keywords: Regional tourist complex, market potential, SWOT-analysis tree development goals.